

Modern in monumentale jas

FACELIFT VOOR 75-JARIGE
SCHOUWBURG IN UTRECHT

De Stadsschouwburg van Utrecht is weer up to date. In een allesomvattende verbouwing werd de Blauwe Zaal een kwart slag gedraaid en de vloer van de grote zaal schuiner gezet. De programmering ging ondertussen gewoon door. ‘Was het maar zo simpel, dat je één kant van het gebouw even afschakelt zodat je in de andere kant vrolijk kunt doordraaien.’

| DOOR: ERIC DE RUIJTER |

De Stadsschouwburg Utrecht is een prachtig ontwerp van Willem Marinus Dudok, dat in 1941 in gebruik werd genomen. Sindsdien is het al meerdere keren stevig verbouwd. In 1976 werd de Blauwe Zaal als theaterzaal toegevoegd, in 1995 zijn toneel en toneeltoren flink vergroot en kwam er een heftribune in de grote zaal. In 2002 is het gehele interieur vernieuwd. De laatste verbouwing, waarvan de voltooiing samenviel met de viering van het vijfenzeventigjarig bestaan, duurde twee jaar. Terwijl de programmering doorging werd een flink deel van het gebouw tot op het casco gestript en weer opgebouwd. De verbouwing had onder meer tot doel om een totaal vernieuwde vlakke vloerzaal te realiseren en de zichtlijnen, akoestiek en zitcomfort in de grote zaal te verbeteren.

‘Ik denk dat we een modern theater zijn geworden waarbij de grandeur van het oorspronkelijke ontwerp weer is teruggebracht’, zegt Sebas van Haperen, hoofd techniek en gebouwenbeheer. Hij stond als projectleider tussen de beperkingen die voortvloeien uit de monumentenstatus, de eisen van het bouwplan en de pragmatische keuzes die gemaakt moesten worden. ‘Aanpassingen aan de bouwvolumes van het originele ontwerp en het exterieur zijn onbespreekbaar’, zegt hij tijdens een rondleiding. ‘Over het loading dock dat er in 1976 is aangebouwd was de monumentencommissie niet zo kritisch, maar het uitbreiden van de grote zaal met een deel van een foyer was uitgesloten, daarmee hadden we meer ruimte tussen de rijen willen creëren. Bij de Blauwe Zaal hadden we wat meer vrijheid. Omdat die vroeger vrijwel de hele verdieping besloeg was het relatief makkelijk om die weer terug te geven aan het publiek. Er was ooit al eerder een foyer, dus het was geen probleem om er een nieuwe te maken.’

Voordeur

Niet alleen de zalen, ook het gehele voorhuis en de kantoren werden aangepakt: ‘Logistiek zat het gebouw aan alle kanten klem. Het bier ging door de voordeur naar binnen. De toegankelijkheid voor mindervaliden was nul. Als het je in een rolstoel al lukte om binnen te komen, dan kon je nog net de garderobe en met een beetje geluk de grote zaal bereiken,

maar verder niets. Een van de grotere ingrepen is geweest dat we nu in de oksel van het gebouw een lift hebben geplaatst die alle verdiepingen bestrijkt. Een ander punt was dat we een theater in een theater hadden. De Blauwe Zaal had een aparte ingang. Nu gaat iedereen langs dezelfde garderobe en kaartcontrole en dan naar de ene of naar de andere zaal.’ Vrijwel alle E&W-installaties zijn vernieuwd en in beide zalen is het BaOpt-systeem geïnstalleerd. ‘We schrokken erg van de staat van alle installaties achter de muren. Vernieuwen was noodzakelijk, maar we hebben er nu ook een warmte-koudeopslag bij en geïsoleerd glas toegepast waar dat mogelijk was.’

Bouwterrein

Veelbepalend voor de planning en de logistiek was de keuze om tijdens de verbouwing van de rechterkant van het gebouw door te programmeren in de grote zaal. ‘Was het maar zo simpel, dat je één kant van het gebouw even afschakelt zodat je in de andere kant vrolijk kunt doordraaien’, zegt van Haperen. ‘We hebben een tijdelijke entree gemaakt en allerlei functies zoals speelkeukens, buffetten, kantoren en kleedkamers voor de periode van één jaar gebouwd. De paar grijze haren die ik heb komen uit die periode. Achteraf is het een goede keuze geweest omdat we, vreemd genoeg, binnen de entourage van een groot bouwterrein een goed seizoen hebben gedraaid in de grote zaal. We zijn geen dag dicht geweest.’

Het dak eraf

Oorspronkelijk was de Blauwe Zaal een feestzaal. In de jaren zeventig werd deze omgebouwd tot kleine zaal, met een podium in de lengterichting en aan drie zijden een tribune. In de tribune belemmerden een aantal pilaren het vrije zicht. Het ondiepe en brede speelveld moge geschikt zijn geweest voor het vormingstoneel van de jaren zeventig, voor het theater van nu voldeed de zaal niet meer. Nu is de tribune een kwartslag gedraaid en is er een speelveld met de juiste proporties. De pilaren zijn verdwenen. Daarvoor moest wel het dak eraf. Die gelegenheid kon helaas niet aangegrepen worden om de krappe 5,3 meter hoogte boven het speelveld te vergroten, dat was een stap te ver voor de monumentencommissie. Om het licht zo hoog mogelijk tegen het plafond

De nieuwe heftribune in de grote zaal sluit aan op de balkons

© SEBAS VAN HAPEREN

te krijgen bleek een grid, dat in vijf delen kan zakken, de beste oplossing. De motoren ervan zijn zo strak mogelijk in het dak verwerkt.

De akoestiek van de zaal is aan de droge kant. Van Haperen: 'Ik ken de opmerking dat er geen akoestiek zou zijn. Het heeft erg te maken met de hoeveelheid wol die rondom dichtgetrokken wordt. Je moet inderdaad oppassen dat de zaal daardoor niet te droog wordt. We gaan het nog meten. Als dan blijkt dat het echt een probleem is, brengen we reflectievlakken aan.'

Slopen

Bij de grote zaal was het tegenovergestelde het geval. 'De zaal was door het gebruik van de materialen een grote echo-put. De zijwanden werkten als een soort parabolische spiegels. Akoesticus Ben Kok heeft nu een ontwerp gemaakt voor versterkte muziek en spraak en zich wat minder gericht op opera. Mocht de akoestiek voor opera onvoldoende blijken dan is dat aan te passen. De focus lag op absorberende wanden en het diffuser maken van het geluidsbeeld. De zaal is vooral in de weergave van het laag veel strakker geworden.'

'Al vanaf de oplevering in 1941 had de zaal dramatisch slechte zichtlijnen. Bepaalde dingen kunnen we tot op de dag van vandaag niet aanpakken. De zaalhelling is een stuk verbeterd en we zijn zeer tevreden over de zichtlijnen die we nu hebben. De tribune had nog wel iets steiler gemogen, maar daar was geen ruimte voor. Je zou dan niet meer onder het balkon kunnen lopen. We hebben onderzocht of we het balkon eruit konden halen. Maar dat werd toch gezien als het slopen van het gebouw.' De nieuwe heftribune heeft een betere helling en sluit nu mooi aan op het balkon. Er staan nieuwe Poltrona Frau stoelen op.

De akoestiek van de grote zaal is nu instelbaar
© SEBAS VAN HAPEREN

De Blauwe Zaal werd een kwart slag gedraaid
© FRANK HANSWIJK

Vierkante meters

Voor zijn gevoel heeft Van Haperen moeten woekeren met ruimte. Maar het hele programma van eisen dat naast de beide zalen bestond heeft hij naar tevredenheid kunnen realiseren. In de kelder was voldoende ruimte voor een kantoortuin die met een mooie constructie via de begane grond daglicht binnenkrijgt. In het achterhuis is een ruime artiestenfoyer gekomen. Het restaurant op de eerste verdieping is iets vergroot ten koste van een kantoor. In het entreegebied is een café gekomen dat, als stadsfoyer, overdag open is. De laad- en loshof is zodanig uitgebouwd dat deze nu wel dicht kan als er een trailer anno 2016 in staat. Onder de gehele expeditie is een kelder uitgegraven waarmee weer wat vierkante meters aan het gebouw zijn toegevoegd. 'Al met al denk ik dat we op alle gebieden, wat betreft publiekscomfort, theatertechniek en ook qua opslag en logistieke processen weer goed bij de tijd zijn.' De verbouwing heeft klaarblijkelijk veel energie aan Sebas van Haperen gegeven. Het gebouw is koud opgeleverd of hij heeft alweer volgende projecten in zijn hoofd. 'De orkestbak is nog wel iets dat we gaan aanpakken, waarschijnlijk in 2017.' Tijdens de verbouwing was de vondst van asbest boven het plafond van de grote zaal een enorme tegenvaller. 'Dat zal op termijn aangepakt moeten worden. Met een beheersmaatregel is het voorlopig afgedekt en veilig. We zouden dan tegelijkertijd ook nog tien zaaltrekken kunnen inbouwen. En het brandscherm mag er ook wel eens uit.' <<<

Opdrachtgever fase I:	Gemeente Utrecht
Opdrachtgever fase II:	Stadsschouwburg Utrecht
Architect:	Ronnie Kuiper, Van Hoogevest Architecten
Installatieadvies:	Feniks installatieadviseurs
Hoofdaannemer:	Koninklijke Woudenberg
Akoestisch adviseur:	Ben Kok
Theatertechniek:	Stadsschouwburg Utrecht
PB Theateradviseurs	
Tribune Douwe Egbertszaal	Trekwerk
Stoelen Douwe Egbertszaal	Poltrona Frau
Tribune & Stoelen Blauwe zaal	Jezet Seating